УДК 004.9:378.1:33

Прийдак Тетяна Борисівна
кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку
Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава, Україна
ORCID ID 0000-0002-9257-0419
tetiana.pryidak@pdaa.edu.ua

Яловега Людмила Василівна
кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку
Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава, Україна
ORCID ID 0000-0002-5351-545X
liudmyla.ialovega@pdaa.edu.ua

Лега Ольга Василівна
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку
Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава, Україна
ORCID ID 0000-0002-0989-8000
olga.lega@pdaa.edu.ua

Мисник Тетяна Григорівна
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту
Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава, Україна
ORCID ID 0000-0002-9650-3969
tetiana.mysnyk@pdaa.edu.ua

Зоря Світлана Петрівна
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту
Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава, Україна
ORCID ID 0000-0002-7918-1371
svitlana.zoria@pdaa.edu.ua

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Анотація. У статті розглянуто поняття цифрової компетентності майбутніх економістів у вимірі їхньої конкурентоспроможності. Наголошено на тому, що розвиток цієї компетентності є невід'ємною характеристикою сучасного фахівця, зокрема економічної галузі, що знаходить підтвердження в закордонних і вітчизняних дослідженнях. Здійснено аналіз різних підходів до визначення поняття конкурентоспроможності майбутнього фахівця-економіста, виокремлено спільні риси в цих підходах.

Визначено два головні напрями, за якими доцільно використовувати інформаційно-комунікаційні технології в підготовці майбутніх економістів: як засіб підтримки освітнього процесу (на всіх його етапах); як об'єкт вивчення (у межах інформатичних та профільних дисциплін). Досліджено різні види прикладного програмного забезпечення загального та професійного призначення, здійснено їхнє узагальнення і групування з огляду на можливості їх використання майбутніми економістами в професійній діяльності та розвитку в них необхідних фахових здатностей.

Проаналізовано стан і особливості розвитку цифрової компетентності майбутніх економістів на прикладі Полтавської державної аграрної академії (ПДАА). Представлено систему заходів, здійснених в ПДАА для забезпечення належного рівня інформаційної та навчально-методичної підтримки навчання майбутніх економістів, розвитку цифрової компетентності суб'єктів освітнього процесу. На підставі аналізу освітньо-професійної програми спеціальності 071 «Облік і оподаткування» (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти) визначено навчальні дисципліни, в рамках яких формується цифрова компетентність студентів ПДАА, порівняно обсяги цих дисциплін (у кредитах) з обсягами, визначеними в інших закладах України, що здійснюють підготовку за аналогічною спеціальністю. Наведено результати пілотного опитування студентів ПДАА (31 особа), спрямованого на з'ясування основних проблем, переваг та потреб, констатованих ними в процесі розвитку їхньої цифрової компетентності. На підставі здійсненого дослідження визначено

© Т. Б. Прийдак, Л. В. Яловега, О. В. Лега, Т. Г. Мисник, С. П. Зоря, 2019.

організаційно-педагогічні умови розвитку цифрової компетентності майбутніх економістів, окреслено перспективні напрями подальших наукових розвідок.

Ключові слова: майбутні економісти; конкурентоспроможність; цифрова компетентність; прикладне програмне забезпечення; Полтавська державна аграрна академія.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства в Україні, євроінтеграційних процесів і соціально-економічних перетворень, загострення політичної та економічної ситуації в країні нарівні з посиленням міжнародної конкуренції, інтенсивним розвитком цифрових технологій, поширенням електронної комерції та ін. великого значення набуває необхідності вдосконалення забезпечення належного рівня фахової підготовки фахівців економічного профілю.

В умовах інтенсивного розвитку глобального інформаційного простору майбутні фахівці повинні володіти якостями, які дозволять їм ефективно функціонувати у віртуальному діловому та освітньому середовищі, серед них: навички роботи в глобальних віртуальних групах, здатність швидко орієнтуватись в інформаційному середовищі, ефективно комунікувати з використанням сучасних технологій, постійно оновлювати та підвищувати свій рівень знань та ін. [1].

Оскільки економіка є творчою й поведінковою наукою, її вивчення сприяє розвитку вмінь осмислювати й систематизувати безліч економічних процесів, відношень, подій, фактів, явищ, спостережень економічного життя, а також приймати відповідні рішення [2]. Наразі існуюча в Україні практика підготовки фахівців економічних спеціальностей призводить до парадоксальної ситуації, при якій ринок праці ніби заповнений дипломованими спеціалістами, але їхня конкурентоспроможність – на досить низькому рівні і не в змозі задовольнити потреби суспільства в цілому та його організаційно-структурних підрозділів зокрема [3].

Для досягнення світових стандартів у підготовці конкурентоспроможних фахівців економічній освіті в Україні необхідно здійснити ряд важливих заходів щодо її вдосконалення, серед яких, зокрема, забезпечення більш повного, особистісно та соціально інтегрованого результату освітнього процесу у вигляді конкурентоспроможного на ринку праці випускника, який має високий рівень професійної компетентності [4], формування здатності застосувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у сфері економічної освіти та професійної підготовки [5]. Використання ІКТ сприяє розвитку творчого потенціалу студентів, комунікативних здібностей (соціальних умінь професійного спілкування), умінь експериментально-дослідницької діяльності (приймання нетрадиційних рішень та розширення обсягу своїх знать та вмінь, виконання аналітичної, планової, обліково-статистичної функцій) [3] та ін.

Оскільки науково-методичне забезпечення професійного навчання не встигає за швидким розвитком ІКТ у сфері економічної діяльності та освіти, постає гостра необхідність модернізації професійної підготовки майбутніх економістів [4]. Отже, пріоритетом підготовки майбутніх конкурентоспроможних економістів в умовах становлення інформаційного суспільства в Україні має стати не лише формування їхньої підприємливості, мобільності, стресостійкості, потреби у сталому професійному саморозвитку і т. ін., а й здатності до орієнтування в інформаційних потоках, використання сучасних методів обробки даних, оптимізації діяльності засобами ІКТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На необхідності розвитку навичок використання сучасних ІКТ у підготовці майбутніх фахівців наголошено в ряді

вітчизняних нормативних документів, серед яких: Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (2002 р.), Концепція розвитку економічної освіти в Україні (2003 р.), Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (2007 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. (2012 р.), Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.) та ін.

Аналіз сутності поняття цифрової компетентності (ЦК), її структури, особливостей та підходів до оцінювання представлено в роботах вітчизняних (Гриценчук О. О., Іванюк І. В., Карташової Л. А., Малицької І. Д., Лещенко М. П., Овчарук О. В., Сороко Н. В., Тимчук Л. І. та ін.) і закордонних (Ala-Mutka K., Bawden D., Calvani A., Eshet-Alkalai Y., Livingstone S., Martin A., Sefton-Green J. та ін.) учених.

У закордонному дослідженні [6] здійснено аналіз 15-ти основних підходів і рамок щодо визначення сутності, компонентного складу, особливостей формування ЦК різних вікових категорій громадян країн Європи. У документі європейського значення – DigComp 2.1 – представлено рамку ЦК для громадян (8 кваліфікаційних рівнів, приклади використання рамки в освітній і професійній сферах) [7]. У роботі вітчизняних науковців [8] представлено ґрунтовний аналіз сутності поняття «цифрова компетентність» та близьких до нього понять «цифрова грамотність» і «цифрова культура», окреслено специфіки їхнього застосування.

Широкий спектр досліджень охоплює проблеми навчання і професійної підготовки майбутніх економістів, розвитку їхніх актуальних здатностей і конкурентоспроможності. Так, загальні питання фахової підготовки, формування професійної компетентності майбутніх економістів розглянуто в роботах багатьох учених, серед яких: Демура І., Дибкова Л., Драч І., Зайцева І., Іванченко Є., Ільєнко О. Л., Коляда М., Кубанов Р., Кубицький С., Локшин В., Михайлов О., Наугольникова О. М., Носач І., Олефір О., Полєщук І, Поясок Т., Романовський О. Н., Рудніцька К. В., Самарук М., Уйсімбаєвата Н. та ін.

Аналіз поняття конкурентоспроможності фахівців, різні аспекти її формування представлено в роботах дослідників, таких як Богиня Д., Драган О. І., Єсіна О. Г., Кримова М. О., Медведь В. В., Портер М., Пучкова С. І. та багатьох ін. Зокрема в роботах [9], [10], [11], [12], [13] та ін. розглянуто здатність використовувати сучасні ІКТ як одну з важливих умов конкурентоспроможності сучасного фахівця, зокрема й економічної галузі.

Можливості й особливості використання ІКТ у різних видах професійної економічної діяльності розглядалися Бенько М. М., Дзюбіною А. В., Івахненковим С.В., Тарасовою К. І. та ін. У попередніх роботах одним з авторів статті будо розглянуто питання автоматизації дебіторської заборгованості з використанням сучасних інформаційних систем [14].

Різні аспекти проблеми інформатизації економічної освіти, можливості використання сучасних ІКТ, цифрових технологій, програмних засобів у навчанні, професійній підготовці майбутніх економістів окреслено в роботах Баловсяк Н., Гришко М. Г., Івашко Л. М., Ковальчук Г. О., Петльованої Л. Л., Радецької С., Смілянець О., Столяренко Т. Л., Томчаковської Ю., Batalla J. M., Rimbau E., Serradell E. та ін. Зокрема у дослідженні [150] обґрунтовано доцільність застосування Інтернет-ресурсів, Smart-технологій у формуванні іншомовних компетенцій студентів-економістів; у роботі [2] представлено моделі активізації навчання в економічній освіті, особливості використання інформаційних систем і технологій у вивченні економічних дисциплін; у дослідженні [1] обґрунтовано використання процесного підходу для оцінювання сформованих при виконанні самостійної роботи студентів компетенцій з

використанням ІКТ; у роботі [16] розкрито проблему підготовки майбутніх економістів до управлінської діяльності засобами електронних соціальних мереж; у закордонному дослідженні [170] окреслено особливості електронного навчання в економічній та бізнес-освіті тощо.

Поряд із цим, проблема розвитку ЦК сучасного фахівця економічної галузі в контексті його конкурентоспроможності, а також відповідний вітчизняний досвід на прикладі Полтавської державної аграрної академії не були представлені в дослідженнях вітчизняних учених та потребують наукового розгляду.

Мета статті – проаналізувати сутність поняття цифрової компетентності в контексті конкурентоспроможності майбутніх економістів; визначити засоби, організаційно-педагогічні умови її розвитку; окреслити вітчизняний досвід у даному контексті (на прикладі Полтавської державної аграрної академії).

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Цифрова компетентність у вимірі конкурентоспроможності сучасного фахівця економічної галузі

Згідно з Європейськими рекомендаціями 2006 р., цифрова компетентність (ЦК) визначена однією з ключових для навчання впродовж життя. У загальному сенсі це поняття можна визначити як здатність упевнено, критично та творчо використовувати сучасні ІКТ для досягнення цілей, пов’язаних з професійною діяльністю, працевлаштуванням, навчанням, дозвіллям та/чи участю в суспільному житті.

Здійснено багато спроб роз’яснити сутність ЦК. Зокрема у [18] її визначено як здатність використовувати різні цифрові медіа та ІКТ, розуміти і критично оцінювати різні аспекти цифрових медіа і медіа-контенту, доступу до цифрових медіа та ІКТ, розуміння та критичне оцінювання різних аспектів цифрових медіа та медіа-контенту, здатність ефективно комунікувати в різних контекстах. Згідно з [19], ЦК передбачає впевнене та критичне використання ІКТ для працевлаштування, навчання, саморозвитку та участі в суспільстві. Це широке визначення ЦК забезпечує необхідний контекст (тобто знання, навички та ставлення) для роботи, життя та навчання в суспільстві.

Одним із найбільш деталізуючих визначень вважаємо запропоноване в рамках дослідження [6], у якому підсумовано, що ЦК – це набір знань, умінь, навичок (серед яких здібності, стратегії, цінності та обізнаності), які необхідні для використання ІКТ та цифрових медіа для вирішення поставлених завдань, розв’язання проблем, комунікації, управління інформацією, співпраці, створення та поширення контенту, створення знань – ефективного, належного, критичного, точного, автономного, гнучкого, етичного, рефлексивного для роботи, дозвілля, навчання, спікування та ін.

ЦК є як би наскрізною, що дозволяє здобувати інші компетентності (спілкування рідною та іноземними мовами; знання математики, основ науки і техніки; уміння навчатися; культурна обізнаність та самовираження тощо), а її розвиток є невід’ємною характеристикою сучасного конкурентоспроможного фахівця.

У сучасній теорії та практиці управління конкурентоспроможність є однією з головних та найбільш фундаментальних економічних категорій. Водночас навколо неї відбувається значна кількість наукових різночитань. Окремі вчені тлумачать це поняття як сукупність переваг і здатності суб’єкта в порівнянні з йому подібними в боротьбі за досягнення мети в умовах дії законів певного навколишнього середовища (системи) [20]; потенційну або реалізовану здатність економічного суб’єкта до ефективного довготривалого функціонування в релевантному зовнішньому

середовищі [21]; відповідність рівня професійної підготовки фахівця вимогам ринку праці щодо здійснення певного виду діяльності [22] і т.ін.

Здійснений аналіз різних підходів до визначення поняття конкурентоспроможності майбутнього фахівця, зокрема економічної сфери, дозволив виявити певні спільні риси:

- наявність конкурентних характеристик, переваг;
- порівнянність – можливість порівняти здатності, результати діяльності одного фахівця зі здатностями та результатами інших;
- спрямованість на ефективне й оптимальне досягнення результатів;
- контекстність – «прив'язка» до певного сегмента, середовища тощо;
- прагнення до сталого саморозвитку, підвищення рівня професійних компетентностей;
- стресостійкість в умовах професійної конкуренції.

Очевидно, що здатність використовувати ІКТ у професійній діяльності є обов'язковою рисою сучасного фахівця, невід'ємною умовою його конкурентоспроможності. Підтвердження цієї тези знаходимо в дослідженнях багатьох учених (таблиця 1).

Таблиця 1

Характеристики сучасного конкурентоспроможного фахівця економічної сфери в аспекті ЦК

Автор	Характеристики сучасного фахівця економічної сфери
Кримова М. О. [9]	Високий рівень теоретичної підготовки за профілем освіти; уміння шукати і використовувати у своїй діяльності нову інформацію; здатність швидко навчатись; **уміння працювати на комп'ютері та використовувати прикладні програми**; комунікабельність; лояльність до керівництва і співробітників та ін.
Кубанов Р. [10]	Якісне оволодіння сучасними економічними знаннями, уміння мислити і діяти в категоріальній системі ринкової економіки, високий рівень економічної та **інформаційної культури**.
Наугольникова О. М. [1143]	Компетентність у сферах бухгалтерського обліку і планування; ділового та господарського права; комунікації, ділового спілкування; математики математичних методів у бізнесі; економіки та управління фінансами; підприємництва; **інформаційних технологій та інформаційних систем в економіці**; менеджменту у різних господарських галузях і міжнародного менеджменту; маркетингу.
Поясок Т. [12]	Висока адаптивність до нових потреб підприємницької діяльності, здатність упевнено працювати за надзвичайних умов і успішно реалізувати антикризову політику, **вміння використовувати в професійній діяльності комп'ютерну техніку, сучасні інформаційні технології** та інші нововведення.

Філіппова Л.Л. Тверезовська Н.Т.[0]	**Здатність працювати з комп'ютером і цифровими пристроями** в умовах інформаційно насиченого середовища, організованої локальної мережі з текстовими, графічними та ін. редакторами, електронними таблицями, базами даних і знань, ін. прикладним програмним забезпеченням тощо.
Чернілевський Д. В. [22]	Професійна компетентність, висока професійна майстерність і якість праці; здатність самостійно планувати, здійснювати і контролювати свою трудову діяльність, особливо **з використанням сучасної обчислювальної та інформаційної техніки**; уміння самостійно приймати рішення, передбачати їх можливий економічний і соціальний результат, нести відповідальність за прийняті рішення, результати своєї діяльності.

Як бачимо з таблиці 1, різні дослідники сходяться на тому, що здатність використовувати ІКТ є невід'ємною умовою і показником конкурентоспроможності сучасного фахівця, зокрема економічної сфери. Відповідно до стандарту вищої освіти України (спеціальність: 051 «Економіка», бакалаврський рівень) 2018 р. [23], майбутні економісти повинні, з-поміж іншого: мати навички використання ІКТ (у контексті загальних компетентностей); уміти застосовувати комп'ютерні технології та програмне забезпечення (ПЗ) для вирішення економічних завдань, аналізу даних і підготовки аналітичних звітів (у контексті фахових, предметних компетентностей).

Як зазначено в [24], майбутні економісти повинні вміти діяти в умовах конкуренції та професійного ризику, бути готовими до постійного оновлення та вдосконалення свого рівня знань з фаху впродовж життя. Звісно, розвиток ЦК як складної і комплексної характеристики особистості, фахівця є процесом неперервним, безупинним, що не завершується по закінченню певного навчального курсу, а триває впродовж усього життя.

2.2. Сучасні ІКТ в підготовці майбутніх економістів

Під час професійної підготовки у ЗВО важливо забезпечити відповідність змісту навчання змісту діяльності в рамках майбутньої професії. Тобто ті завдання, проєкти, що виконуються під час навчання, мають обов'язково поглиблювати розуміння студентами (майбутніми фахівцями) сутності обраної професійної діяльності, допомагати вправлятись у виконанні фахових задач різного роду й рівня складності, бути контекстно спрямованими. Якщо певні змістові навчальні блоки не відповідають змісту майбутньої професійної діяльності (у нашому випадку – економічної), то їх доцільно вилучити або ж доопрацювати.

Застосування спеціалізованого ПЗ, економіко орієнтованих інформаційних систем під час навчання дозволяє наблизити майбутніх економістів до глибшого розуміння процесів на підприємстві, вправлятись у виконанні різних фінансово-аналітичних операцій, обробки даних, ведення обліку, підготовки звітності тощо. Дійсно, сучасні ІКТ, цифрові інформаційні системи відіграють значну роль у діяльності підприємств, впливають на планування і прийняття управлінських рішень, на номенклатуру і технологію виготовлення та реалізацію товарів і послуг [25], а, отже, підготовка майбутніх економістів до роботи з такими технологіями, розвиток їхньої ЦК є невід'ємною умовою становлення конкурентоспроможних фахівців.

У підготовці майбутніх економістів доцільно використовувати ІКТ за такими основними напрямами:

- як засіб підтримки освітнього процесу: електронні системи управління навчанням (наприклад, Moodle); гаджети для унаочнення навчального матеріалу (мультимедійні комплекси); засоби підтримки самостійної та проєктної роботи (персональні настільні і портативні комп'ютери, мережні застосунки, прикладне програмне забезпечення тощо);
- як об'єкт вивчення: для ознайомлення зі структурою, архітектурою, особливістю функціонування цифрової техніки (при вивченні інформатичних дисциплін); для вивчення спеціалізованого програмного забезпечення професійного спрямування (при вивченні профільних дисциплін) та ін.

Так, у якості засобу підтримки освітнього процесу ІКТ можливо й доцільно використовувати на всіх його етапах, зокрема у:

- викладі і роз'ясненні нової інформації;
- актуалізації здобутих знань, повторенні, узагальненні, закріпленні вивченого матеріалу;
- виконанні навчальних завдань (розв'язанні професійних задач, підготовці проєктів тощо);
- самостійній і позааудиторній роботі;
- контролі і самоконтролі навчальних досягнень;
- самоосвіті, інформальній освіті та ін.

У якості об'єкта вивчення ІКТ дозволяє розвинути здатності майбутніх економістів до використання цих засобів у різних видах професійної діяльності, зокрема в аспекті роботи з прикладним ПЗ.

Згідно з загальним підходом розрізняємо дві основні групи прикладного ПЗ: загального та професійного призначення. До першої групи належать застосунки, призначені та використовувані широким загалом користувачів, для вирішення цілого спектру інформаційних завдань. Це, зокрема, текстові, табличні і графічні процесори, системи управління базами даних, мережні програми тощо. До другої групи належать застосунки, використання яких потребує наявності певних фахових знань у користувача. Вони дозволяють вирішувати професійні задачі в межах окремої предметної галузі. У таблиці 2 наведено основні види та приклади прикладного ПЗ загального призначення з огляду на доцільність їхнього використання в підготовці майбутніх економістів.

Таблиця 2

Прикладне ПЗ загального призначення, доцільне для використання в підготовці майбутніх економістів

Клас ПЗ	**Можливості використання / здатності, що формуються**	**Приклади прикладного ПЗ загального призначення**
Текстові редактори і процесори.	Робота з текстовими даними	WordPad, MS Word, OpenOffice Writer та ін.
Табличні процесори	Робота з текстовими і числовими даними, ведення обліку	MS Excel, OpenOffice Calc, LibreOffice Calc та ін.
Графічні редактори	Робота зі статичною графікою	Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, MS Picture Manager, Corel Draw та ін.

Засоби створення мультимедійних презентацій	Робота з динамічною графікою, анімацією, даними текстового, звукового, відеоформату	MS PowerPoint, OpenOffice Impress, LibreOffice Impress та ін.
Мережні програми	Робота з веб- і хмарними сервісами, розподілене зберігання, обмін даними та робота з ними, нетворкінг, мережна комунікація та ін.	Веб-браузери, інформаційно-пошукові системи, поштові клієнти, текстові та відеочати, електронні соціальні мережі, хмарні сховища даних тощо.
Електронні освітні ресурси	Постійний фаховий саморозвиток, підвищення рівня професійної компетентності	Електронні підручники та посібники, довідники, словники, депозитарії електронних ресурсів, курси дистанційного навчання тощо.

Призначення прикладного ПЗ загального призначення, висвітленого в таблиці 2, напевно, є очевидним. Воно застосовується для виконання базових операцій зі збору, обробки, перетворення даних і є доцільним для використання в абсолютній більшості галузей людської діяльності, також і економічній. Уміння користуватися ПЗ загального призначення складає основу ЦК фахівця, невід'ємну умову його конкурентоспроможності на сучасному ринку праці.

У контексті підготовки майбутніх економістів важливо розглянути прикладне ПЗ професійного призначення, можливості його використання. Авторами статті здійснено спробу узагальнити сучасні засоби за їхньою сутністю та функціоналом, що представлено в таблиці 3.

Таблиця 3

Прикладне ПЗ професійного призначення, доцільне для використання в підготовці майбутніх економістів

Клас ПЗ	**Можливості використання / здатності, що формуються**	**Приклади прикладного ПЗ професійного призначення**
Засоби ведення бухгалтерського обліку малих підприємств	Введення й обробка бухгалтерських даних. Підтримка електронного документообігу, підготовки звітності.	«Ажур-ДОК», «Зведений облік фінансів», iFin, «Фінанси без проблем» та ін.
Засоби ведення бухгалтерського обліку середніх та великих підприємств.	Автоматизація первинного обліку. Налагодження електронного документообігу (зокрема створення системи зв'язків між документами різних типів). Автоматизація калькулювання, роботи з бухгалтерськими рахунками.	«Ажур-ДОК», «1С: Бухгалтерія», «Виртуоз», «Галактика-ERP», ISpro, «ЛокОФФИС», «Парус-Підприємство», DOCS Open, Lotus Notes / Domino, програми PDM (наприклад, «1С:Підприємство 8. PDM Управління інженерними даними»), програми TDM (наприклад, T-FLEX DOCs), Abacus Financial, Microsoft XAL (Concorde XAL) та ін.

Автоматизація обліку в роздрібній та оптовій торгівлі	Оцінка товару за різними методами (ЛІФО, ФІФО та ін.), за купівельними або продажними цінами. Можливість встановлення кількох цін на один товар. Можливість проведення переоцінки, уцінки, списання товару.	«1С: Бухгалтерія», «1С: Підприємство 8. УТП», «1С: Торгівля», «БЭСТ-5», «Галактика-ERP», «ЛокОФФИС-WMS», MS Dynamics та ін.
Засоби підготовки фінансової звітності	Можливість створення спеціалізованих звітів за різними запитами (встановлюючи обмеження, фільтри і т.д.).	«1С: Бухгалтерія», «БЭСТ-5», «Галактика-ERP», КІС «Монополія», «Соната», M.E.Doc, OPZ та ін.
Універсальні бухгалтерські системи	Аналітичний облік. Облік праці та заробітної плати. Валютний облік.	«1С: Бухгалтерія», «Ажур-ДОК», «Бухгалтерський облік і розрахунок балансу», «Головний бухгалтер», «ГРАН-БУХ», «Дебетплюс», «Інфо-Бухгалтер», Fin Expert та ін.
Засоби автоматизації робочих місць (локальне використання)	Реалізація окремих завдань обліку на підприємстві	«1С: Підприємство», «4К-Зарплата», «Парус-Зарплата», «ТІС-Зарплата», «УкрЗарплата», WAGES, ZARP та ін.
Засоби автоматизації фінансового аналізу підприємства і оцінки ефективності інвестицій	Можливість комплексної оцінки діяльності, загального фінансового стану (фінансової стійкості, ліквідності, ефективності використання капіталу та ін.), вивчення впливу зовнішніх факторів на процеси підприємства тощо.	«Альт-Інвест», «Альт-Фінанси», АРМ «Фінансовий аналіз», «ЕДІП», FOCCAL, Project Expert, Terrasoft-CRM та ін.
Комплексне банківське ПЗ	Автоматизація функцій банківських установ.	АБС Scrooge III, «ИРБИС», «ИСАОД Банк», «Крон» («Анкей»), «ПрограмБанк», CSBI, FSA Finesse, Terrasoft XRM Bank та ін.
Засоби управління підприємством	Управлінський облік, планування, кастомізація та ін.	«Галактика-ERP», CloudSuite Industrial (SyteLine), DeloPro, MS Dynamics, Oracle JD Edwards EnterpriseOne, PeopleSoft Applications, SAP ERP, Scala, Terrasoft-CRM та ін.
Фінансово-аналітичні системи	Фінансовий аналіз на основі бухгалтерських даних. Комп'ютеризація завдань зовнішнього та внутрішнього аудиту	«1С: АФС», «КМ-Інвестор», «ПОНІ (Планування, Оптимізація, Податки, Інвестиції)» та ін.

Застосування прикладного ПЗ професійного призначення дозволяє імітувати майбутню професійну діяльність економістів шляхом моделювання економічних

об’єктів, надання можливостей вирішення реальних професійних задач (здійснення аналітики, підготовка статистики, розроблення бізнес-планів, звітів, виконання професійних і науково-економічних творчих завдань тощо) та ін.

Вважаємо, що для майбутнього економіста важливо не тільки бути здатним використовувати зазначене ПЗ, а й уміти порівнювати різні програмні продукти, порівнювати їхні характеристики і функціонал, добирати ті, що дозволять вирішити поставлену професійну задачу в найбільш оптимальний і раціональний спосіб. Таку здатність можна сформувати, практикуючись у використанні різного ПЗ не лише при вивченні інформатичних дисциплін, а й під час вивчення профільних, економічних дисциплін, виконуючи навчально-професійні завдання різного виду й складності. Фактично розвиток ЦК майбутніх економістів повинен проходити наскрізно, у процесі всього періоду фахової підготовки, та продовжуватись у подальшому в рамках самоосвіти.

2.3. Стан і особливості розвитку цифрової компетентності майбутніх економістів на базі Полтавської державної аграрної академії

Відомо, що поняття «майбутній економіст» є досить широким за змістом. Вживаючи цей термін дослідники відносять до нього фахівців цілої низки суміжних спеціальностей (згідно з «Переліком галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», 2015 р.):

- 051 «Економіка», 056 «Міжнародні економічні відносини» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»);
- 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 075 «Маркетинг», 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» (галузь знань 07 «Управління та адміністрування») та ін.

Розглянемо детальніше стан і особливості розвитку ЦК майбутніх економістів на прикладі підготовки студентів Полтавської державної аграрної академії (ПДАА) за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» (перший рівень вищої освіти).

Відповідно до стандарту вищої освіти за цією спеціальністю в контексті нашого дослідження визначають такі програмні компетентності:

- серед загальних: навички використання сучасних інформаційних систем і комунікаційних технологій;
- серед спеціальних (фахових): здатність здійснювати облікові процедури із застосуванням спеціалізованих інформаційних систем і комп’ютерних технологій.

У цьому ж стандарті в розділі щодо нормативного змісту підготовки зазначена необхідність уміти застосовувати спеціалізовані інформаційні системи і комп’ютерні технології для обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування [26].

Для забезпечення належного рівня інформаційної та навчально-методичної підтримки навчання студентів-майбутніх фахівців економічної галузі, розвитку ЦК у суб’єктів освітнього процесу в ПДАА запроваджено систему заходів, серед яких:

- підтримка порталу дистанційного навчання на базі LMS Moodle (https://moodle.pdaa.edu.ua/);
- підтримка електронної бібліотеки ПДАА (http://lib.pdaa.edu.ua/), фонд якої постійно поновлюється;
- підтримка сайту ПДАА (https://www.pdaa.edu.ua/) з актуальними відомостями про освітню, наукову, виховну, видавничу та ін. діяльність закладу;
- підтримка корпоративної пошти з високим ступенем надійності та безпеки;

– підтримка електронного репозитарію ПДАА, що містить результати науково-дослідних робіт, публікацій науковців, викладачів, аспірантів та студентів закладу, кваліфікаційних робіт студентів для їхнього централізованого зберігання та надання у відкритий онлайн доступ світовій академічній спільноті;
– забезпечення суб'єктам освітнього процесу необмеженого доступу до Інтернету, створення точок бездротового доступу до мережі в усьому закладі.

Варто відзначити, що інформаційне та навчально-методичне забезпечення в ПДАА відповідає ліцензійним вимогам, має актуальний змістовий контент, враховує і залучає функціонал сучасних ІКТ.

Для визначення особливостей розвитку ЦК майбутніх економістів на базі ПДАА було здійснене наступне:

1. Проаналізовано ОПП підготовки майбутніх економістів (спеціальність 071 «Облік і оподаткування», перший (бакалаврський) рівень вищої освіти);

2. Проведено опитування майбутніх економістів (спеціальність 071 «Облік і оподаткування», 2 курс навчання), загалом – 31 особа.

Результати аналізу ОПП. З'ясовано, що зазначена ОПП містить компоненти, безпосередньо спрямовані на розвиток ЦК майбутніх економістів (інформатичні дисципліни), серед яких: *обов'язкові компоненти*: «Економічна інформатика» (3 кредити), «Інформаційні системи і технології в обліку» (4 кредити); *вибіркові компоненти*: «Комп'ютерний облік у суб'єктів малого підприємства» (5 кредитів), «Комп'ютерний аудит» (5 кредитів), «Комп'ютерний облік у бюджетних установах» (5 кредитів). Загальна частка інформатичних дисциплін складає 3,9 % (для обов'язкових компонентів) та 8,3 % (для вибіркових компонентів) від загальної частки всіх дисциплін. До прикладу, в інших вітчизняних закладах вищої освіти, що здійснюють підготовку фахівців за аналогічною спеціальністю, цей розподіл дещо відрізняється (рис. 1).

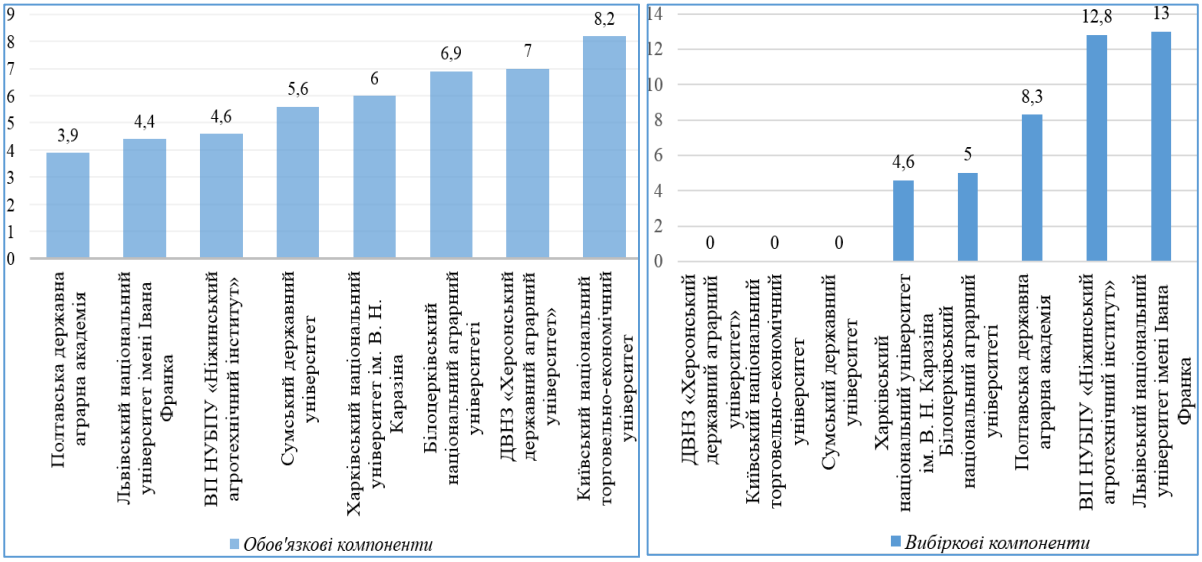

Рис. 1. Частка інформатичних дисциплін відносно загальної частки всіх дисциплін у державних ЗВО України, що здійснюють підготовку майбутніх економістів (спеціальність «Облік і оподаткування»), %

Для порівняння було обрано державні заклади вищої освіти (ЗВО), що здійснюють підготовку за спеціальністю «Облік і оподаткування», а їхні ОПП розміщено у відкритому доступі. Як бачимо, в обов'язкових компонентах ОПП «Облік і

оподаткування» в ПДАА частка інформатичних дисциплін є досить невисокою порівняно з іншими вітчизняними ЗДО. Натомість їхня частка у вибіркових компонентах є досить високою.

У ПДАА використовують ІКТ на заняттях за кількома напрямами: 1) для презентації навчального матеріалу викладачами; 2) для презентації своїх доповідей студентами; 3) для опанування ПЗ загального та професійного призначення. У такий спосіб розвиток ЦК відбувається не лише під час інформатичних дисциплін, а й під час вивчення інших, що забезпечує наскрізність, неперервність цього процесу.

Результати анкетування студентів. Анкетування майбутніх економістів було здійснено з метою з'ясування їхнього загального рівня задоволення викладанням інформатичних дисциплін, визначення основних проблем, переваг та потреб у процесі розвитку їхньої ЦК. Загальна кількість респондентів – 31 особа – студенти спеціальності 071 «Облік і оподаткування», першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2-го курсу навчання, віком 19-21 рік.

Студентам було запропоновано охарактеризувати конкурентоспроможного фахівця економічної галузі. Визначені характеристики представлено на рис. 2.

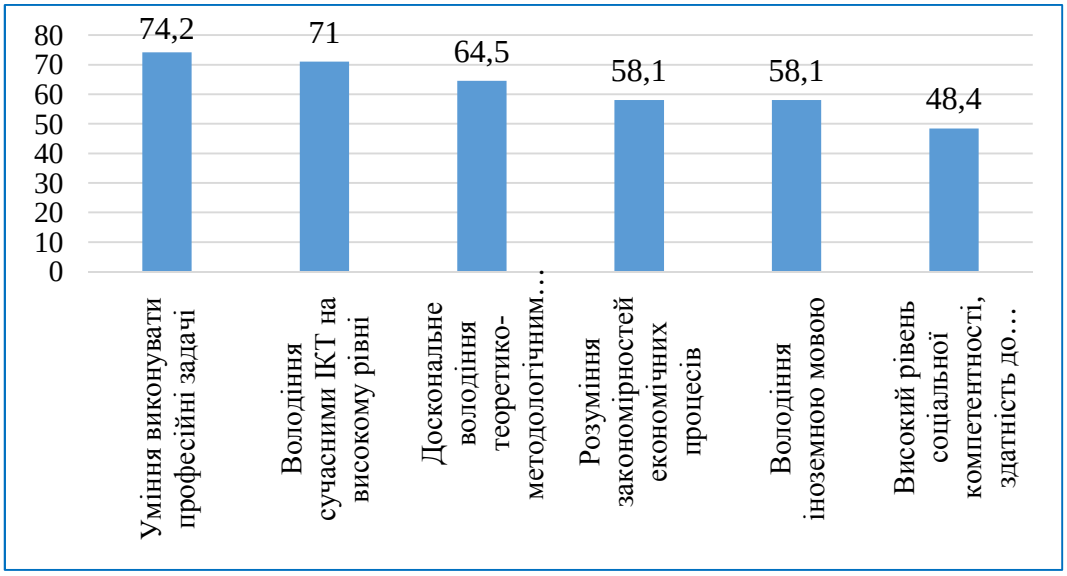

Рис. 2. Характеристики конкурентоспроможного фахівця (бачення студентів-майбутніх економістів), %

Як бачимо з рис. 2, майбутні економісти зараховують ЦК, здатність використовувати сучасні ІКТ на високому рівні до пріоритетних характеристик конкурентоспроможності.

Ми запропонували студентам оцінити свій рівень компетентності щодо використання сучасних ІКТ і ПЗ та рівень потенційної здатності використовувати їх у професійній діяльності. Переважна більшість респондентів оцінила себе як «впевненого користувача» (87,1 %), який уміє працювати з багатьма видами ПЗ та з легкістю опановує інформатичні дисципліни в закладі; 9,7 % оцінили себе як «середнього користувача», який уміє працювати з окремими застосунками та більш-менш вдало опановує інформатичні дисципліни в закладі; 3,2 % оцінили себе як «експертів», які вільно працюють з багатьма програмами, а їхній рівень знань і вмінь часто випереджає ті знання, що пропонуються в закладі.

Окрім цього, студентам було запропоновано оцінити свій досвід використання різного ПЗ як загального, так і професійного призначення. Перелік ПЗ укладався з

урахуванням його доцільності використання в професійній діяльності майбутніх економістів.

Отримані дані засвідчили, що всі (100 %) студенти вільно використовують поштові сервіси (зокрема, Gmail та Freemail) та електронні соціальні мережі (зокрема Facebook); переважна більшість (93,3 %) вільно використовують месенджери (зокрема Viber, MSN Messenger) та текстовий процесор MS Word; значна частина опитаних вільно використовують табличний процесор MS Excel (86,7 %) та редактор презентацій MS Power Point (83,3 %). Такий результат виявився досить прогнозованим, оскільки студенти систематично застосовують зазначене ПЗ для виконання різного виду навчальних завдань, комунікації з викладачами, а також для міжособистісного спілкування.

Щодо хмарних сховищ даних, то ними вільно користуються 60 %; системою управління базами даних MS Access та універсальною професійною системою обліку 1С – 50 %. Інші професійні програми, зокрема, «Парус» та «Галактика-ERP» вільно використовуються 10 % і 3,3 %. студентів відповідно.

Чимало ПЗ професійного призначення, що має попит і є затребуваним на ринку, не є знайомим опитаним студентам. Зокрема, назву такої програми як Terrasoft-CRM 95 % студентів чули вперше, OPZ – 90 %, DeloPro та MS Dynamics – 80 %, SAP ERP – 70%, «Галактика-ERP» – 45 %.

Для кращої візуалізації отримані дані представлено у формі діаграм (рис. 3).

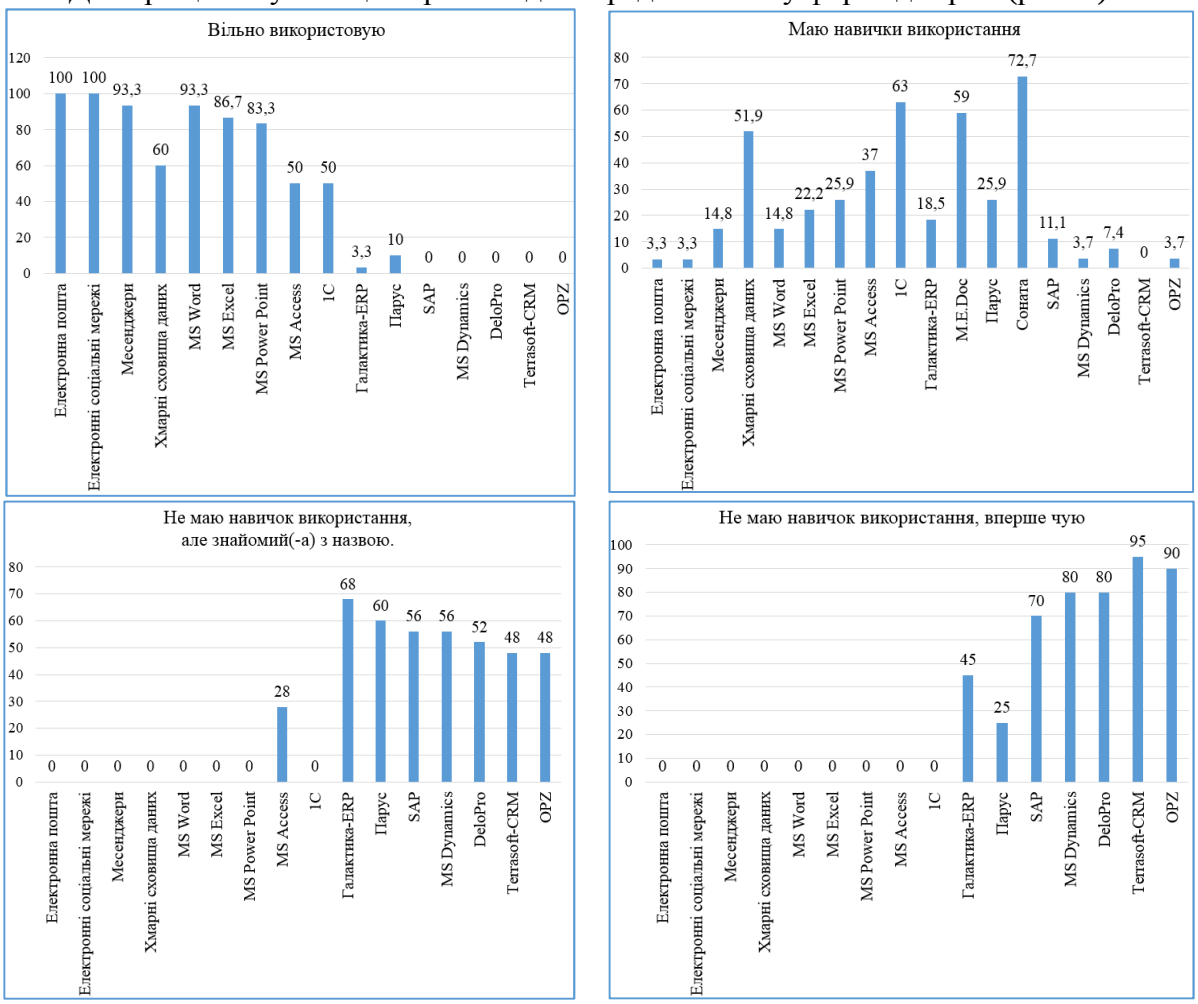

Рис. 3. Самооцінювання студентами свого досвіду роботи з ПЗ загального та професійного призначення

Опитування показало, що 74,2 % опитаних студентів вважають свій рівень володіння ІКТ достатнім для їхнього використання в професійній діяльності. При цьому майже чверть респондентів (25,8 %) вважають цей рівень недостатнім.

90,3 % студентів відповіли, що потребують підвищення рівня своїх здатностей щодо використання різних ПЗ для роботи в економічній галузі.

Серед чинників, що сприятимуть підвищенню рівня їхньої ЦК, респонденти відзначили наступні: збільшення аудиторних годин на інформатичні дисципліни (90 %); введення спеціальних додаткових дисциплін, факультативів інформатичного та професійного спрямування (63,3 %); забезпечення доступності, вільного доступу до ІКТ й Інтернету в самому закладі (36,7 %); забезпечення доступності, вільного доступу до ІКТ й Інтернету вдома чи гуртожитку (через відсутність власного комп'ютера, ускладненого доступу до мережі тощо) – 20 %; збільшення часу для самостійної роботи (10 %).

Безумовно, кількість учасників опитування не є в повній мірі репрезентативною. Однак вважаємо, що проведене пілотне дослідження дозволяє в загальних рисах відобразити сутність проблеми, визначити ставлення і ступінь задоволення студентів підходами ПДАА до розвитку їхньої ЦК як чинника конкурентоспроможності в майбутньому. В подальшому плануємо, з-поміж іншого, розширити вибірку респондентів (збільшити загальну кількість учасників, охопити інші спеціальності економічного профілю).

Таким чином, в ПДАА розвиток ЦК майбутніх економістів – це систематичний, цілеспрямований процес, що здійснюється як під час опанування ПЗ професійного призначення на інформатичних дисциплінах, так і в процесі вправляння з ПЗ загального призначення в ході вивчення інших дисциплін. За рахунок того, що розвиток ЦК відбувається не лише під час інформатичних дисциплін, а й під час вивчення інших, це забезпечує наскрізність, неперервність цього процесу.

Попри окреслені вище успішні кроки, варто відзначити окремі аспекти, що потребують покращення, зокрема: збалансування кількості годин практичних занять для глибшого опанування ПЗ професійного призначення; розширення спектру ПЗ, що вивчається, шляхом додавання тих, що користуються широким попитом на економічному ринку.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проведене дослідження дозволило визначити організаційно-педагогічні умови розвитку ЦК майбутніх економістів:

- достатній рівень технічного забезпечення (доступність для викладачів та студентів для використання в навчальних і професійних цілях сучасних персональних комп'ютерів, мультимедійних комплексів, широкосмугового доступу до мережі Інтернет, ліцензійного програмного забезпечення загального та професійного призначення;
- високий рівень ЦК викладачів (зокрема їхня здатність вільно використовувати основне ПЗ загального та професійного призначення, органічно поєднувати використання ІКТ з виконанням навчальних завдань студентами, вмотивованість до саморозвитку і сталого покращення власних навичок роботи з ІКТ);
- впровадження ІКТ на різних етапах освітнього процесу майбутніх фахівців. Ефективність опанування ІКТ значно зростає, коли вони стають органічним елементом освітнього процесу та використовуються повсюдно (від роз'яснення

матеріалу до його самостійного вивчення, демонстрації навчальних здобутків та подальшої самоосвіти), а не є окремим об'єктом вивчення в рамках інформатичних дисциплін (хоча і це є, безумовно, важливо);
- постійний розвиток ЦК студентів. Досягається, головним чином, за рахунок: формування базових навичок у рамках інформатичних дисциплін (за потреби – збільшення кількості годин на їхнє вивчення); організації аудиторної роботи з використанням ІКТ для виконання навчальних завдань; формування завдань для позааудиторної, самостійної роботи студентів у такий спосіб, щоб їхнє виконання потребувало застосування ІКТ;
- запровадження системи заходів на рівні закладу освіти та/чи його структурного підрозділу, що заохочувало б учасників освітнього процесу до підвищення рівня їхньої ЦК (відведення для викладачів годин на опанування спеціалізованого ПЗ, підготовки онлайн курсів чи ін.; проведення конкурсів, олімпіад для студентів; організація спеціалізованих майстер-класів, тренінгів, курсів, програм тощо, спрямованих на поглиблення знань, умінь і навичок роботи з професійним ПЗ – як студентів, так і викладачів, і т.д.).

Вважаємо, що спільний погляд усіх суб'єктів освітньої діяльності на доцільність використання сучасних ІКТ на різних етапах освітнього процесу, створення належних для цього умов разом з системним вивченням і вправлянням щодо використання ПЗ загального та професійного призначення – все це в комплексі сприятиме сталому підвищенню рівня ЦК та конкурентоспроможності майбутніх фахівців економічного профілю.

Подальші дослідження варто спрямувати на розроблення моделі та методичних основ розвитку ЦК майбутніх економістів та розроблення інструментарію вимірювання рівня її розвитку з урахуванням сучасних міжнародних підходів, зокрема рамки цифрової компетентності для громадян (The Digital Competence Framework for Citizens (DigComp 2.1)).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

[1] Л. М. Івашко, "Використання інформаційно-комунікаційних технологій для оцінювання компетенцій при підготовці економістів", *Вісник соціально-економічних досліджень*, Вип. 44 (1), с. 196-201, 2012.

[2] Г. О. Ковальчук, *Активізація навчання в економічній освіті*. Київ, Україна: КНЕУ, 2003.

[3] С. Вітер, "Вимоги до майбутніх фахівців економічного профілю у контексті підготовки для аграрної сфери", *Молодь і ринок*, № 6, с. 140-145, 2012.

[4] Н. М. Болюбаш, "Теоретичні засади формування професійної компетентності майбутніх економістів", *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер. : Педагогіка*, т. 112, вип. 99, с. 88-95, 2009.

[5] А. О. Гура, "Сучасні тенденції розвитку економічної освіти в Україні", на *Наук.-метод. семінарі викл. екон. ф-ту ХНПУ ім. Г. С. Сковороди Модернізація структури та змісту економічної освіти на засадах компетентнісного підходу*, Харків, 2016, с. 10-14.

[6] A. Ferrari, *Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks*. Luxembourg: Publication office of the EU, 2012. [Електронний ресурс]. Доступно: http://jiscdesignstudio.pbworks.com/w/file/fetch/55823162/ FinalCSReportPDFPARAWEB.pdf. Дата звернення: Лютий 21, 2019.

[7] S. Carretero, R. Vuorikari, and Y. Punie, *DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. [Електронний ресурс]. Доступно: http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC106281/web-digcomp2.1pdf_(online).pdf. Дата звернення: Лютий 21, 2019.

[8] Л. Г. Гаврілова, та Я. В. Топольник, "Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени", *Інформаційні технології і засоби навчання*, т. 61,

№ 5, с. 1-14, 2017. [Електронний ресурс]. Доступно: https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1744/1243. Дата звернення: Лют. 21, 2019.
[9] М. О. Кримова, "Оцінка конкурентоспроможності молодих фахівців з економічною освітою на ринку праці України", *Демографія та соціальна економіка*, № 2, с. 53-64, 2015.
[10] Р. Кубанов, "Вимоги до професійної підготовки фахівців економічних спеціальностей та їх реалізація в освітньому процесі вищого навчального закладу", *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогіка*, № 2, с. 294-301, 2014.
[11] О. М. Наугольникова, "Система професійної підготовки майбутніх економістів у США", *Педагогіка та психологія*, вип. 52, с. 291-301, 2016.
[12] Т. Б. Поясок, *Система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів.* Кременчук, Україна: П.П. Щербатих О.В., 2009.
[13] Л. Л. Філіппова, та Н. Т. Тверезовська, "Вимоги до фахівця економічного профілю", *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер.: Педагогіка. Психологія. Філософія*, вип. 155, ч. 1, с. 77-84, 2010.
[14] Т. Прийдак, та І. Косовська, "Автоматизація дебіторської заборгованості, як засіб покращення фінансового стану підприємства", *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*, вип. 1, с. 166-168, 2013.
[15] Ю. Томчаковська, "Новітні інформаційно-комунікаційні технології у формуванні іншомовних компетенцій студентів-економістів", *Педагогіка і психологія професійної освіти*, № 2, с. 24-31, 2016.
[16] О. М. Хомік, "Використання електронних соціальних мереж для формування управлінської культури майбутніх економістів", Інформаційні технології і засоби навчання, т. 51, № 1, с. 95-102, 2016. [Електронний ресурс]. Доступно: https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1309/1011. Дата звернення: Лют. 21, 2019.
[17] J. M. Batalla, E. Rimbau, and E. Serradell, "E-learning in Economics and Business", *RUSC. Universities and Knowledge Society Journal*, vol. 2, № 11, p. 3-11, 2014. [Електронний ресурс]. Доступно: https://www.raco.cat/index.php/RUSC/article/viewFile/285048/373053. Дата звернення: Лют. 21, 2019.
[18] K. Ala-Mutka, Y. Punie, and Ch. Redecker, *Digital Competence for Lifelong Learning. Policy Brief.* Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. [Електронний ресурс]. Доступно: https://www.researchgate.net/publication/256460657_Digital_Competence_for_Lifelong_Learning_Policy_Brief. Дата звернення: Лютий 21, 2019.
[19] Recommendation of the European Parliament and the Council of 18 December 2006 on key competences. [Електронний ресурс]. Доступно: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32006H0962. Дата звернення: Лютий 21, 2019.
[20] А. И. Драган, *Управление конкурентоспособностью предприятий: теоретические аспекты*. Москва, Россия: ГАРКиИ, 2006.
[21] С. І. Пучкова, та П. П. Сергєєв, "Про підходи до визначення конкурентоспроможності як економічної категорії", *Вісник соціально-економічних досліджень*, вип. 3 (54), с. 143-149, 2014.
[22] Д. В. Чернілевський, О. М. Джеджула, та Н. А. Гунько, *Педагогічна технологія навчання технічних дисциплін*. Вінниця, Україна: АМСКП, 2014.
[23] Міністерство освіти і науки України (2018, Листоп. 13). Наказ № 1244, Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. [Електронний ресурс]. Доступно: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/051-ekonomika-bakalavr.pdf
[24] К. Ю. Акуленко, "Підготовка майбутніх економістів з використанням засобів інформаційних технологій", *Комп'ютерно інтегровані технології: освіта, наука, виробництво*, вип. № 3, с. 4-10, 2011.
[25] С. В. Івахненков, *Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту*. Київ, Україна: Знання, 2008.
[26] Міністерство освіти і науки України (2018, Листоп. 19). Наказ № 1260, Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. [Електронний ресурс]. Доступно: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/071-oblik-i-opodatkuvannya-bakalavr.pdf.

Матеріал надійшов до редакції 21.03.2019 р.

РАЗВИТИЕ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ КАК УСЛОВИЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ БУДУЩИХ ЭКОНОМИСТОВ

Прийдак Татьяна Борисовна
кандидат экономических наук, доцент кафедры бухгалтерского учета
Полтавская государственная аграрная академия, г. Полтава, Украина
ORCID ID 0000-0002-9257-0419
tetiana.pryidak@pdaa.edu.ua

Яловега Людмила Васильевна
кандидат экономических наук, доцент кафедры бухгалтерского учета
Полтавская государственная аграрная академия, г. Полтава, Украина
ORCID ID 0000-0002-5351-545X
liudmyla.ialovega@pdaa.edu.ua

Лега Ольга Васильевна
кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры бухгалтерского учета
Полтавская государственная аграрная академия, г. Полтава, Украина
ORCID ID 0000-0002-0989-8000
olga.lega@pdaa.edu.ua

Мисник Татьяна Григорьевна
кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов и кредита
Полтавская государственная аграрная академия, г. Полтава, Украина
ORCID ID 0000-0002-9650-3969
tetiana.mysnyk@pdaa.edu.ua

Зоря Светлана Петровна
кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов и кредита
Полтавская государственная аграрная академия, г. Полтава, Украина
ORCID ID 0000-0002-7918-1371
svitlana.zoria@pdaa.edu.ua

Аннотация. В статье рассмотрено понятие цифровой компетентности будущих экономистов в аспекте их конкурентоспособности. Отмечено, что развитие этой компетентности является неотъемлемой характеристикой современного специалиста, в том числе экономической отрасли, что находит подтверждение в зарубежных и отечественных исследованиях. Осуществлен анализ различных подходов к определению понятия конкурентоспособности будущего специалиста-экономиста, выделены общие черты в этих подходах.

Определены два основных направления, по которым целесообразно использовать информационно-коммуникационные технологии в подготовке будущих экономистов: как средство поддержки образовательного процесса (на всех его этапах); как объект изучения (в пределах информатических и профильных дисциплин). Исследованы различные виды прикладного программного обеспечения общего и профессионального назначения, осуществлено их обобщение и группировка с учетом возможности их использования будущими экономистами в профессиональной деятельности и развития у них необходимых профессиональных способностей.

Проанализировано состояние и особенности развития цифровой компетентности будущих экономистов на примере Полтавской государственной аграрной академии (ПГАА). Представлена система мер, осуществленных в ПГАА для обеспечения надлежащего уровня информационной и учебно-методической поддержки обучения будущих экономистов, развития цифровой компетентности субъектов образовательного процесса. На основании анализа образовательно-профессиональной программы специальности 071 «Учет и налогообложение» (первый (бакалаврский) уровень высшего образования) определены учебные дисциплины, в рамках которых формируется цифровая компетентность студентов ПГАА, сопоставлены объемы этих дисциплин (в кредитах) с объемами, определенными в других заведениях Украины, которые осуществляют подготовку по аналогичной специальности. Приведены результаты пилотного опроса студентов ПГАА (31 человек), направленного на выяснение основных проблем, преимуществ и потребностей,

констатированных ими в процессе развития их цифровой компетентности. На основании проведенного исследования определены организационно-педагогические условия развития цифровой компетентности будущих экономистов, определены перспективные направления дальнейших научных исследований.

Ключевые слова: будущие экономисты; конкурентоспособность; цифровая компетентность; прикладное программное обеспечение; Полтавская государственная аграрная академия.

DIGITAL COMPETENCE DEVELOPMENT AS A CONDITION FOR ENSURING FUTURE ECONOMISTS' COMPETITIVENESS

Tetiana B. Pryidak
PhD of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Accounting
Poltava State Agrarian Academy, Poltava, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-9257-0419
tetiana.pryidak@pdaa.edu.ua

Liudmyla V. Yaloveha
PhD of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Accounting
Poltava State Agrarian Academy, Poltava, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-5351-545X
liudmyla.ialovega@pdaa.edu.ua

Olha V. Leha
PhD of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Accounting
Poltava State Agrarian Academy, Poltava, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-0989-8000
olga.lega@pdaa.edu.ua

Tetiana H. Mysnyk
PhD of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Finance and Credit
Poltava State Agrarian Academy, Poltava, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-9650-3969
tetiana.mysnyk@pdaa.edu.ua

Svitlana P. Zoria
PhD of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Finance and Credit
Poltava State Agrarian Academy, Poltava, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-7918-1371
svitlana.zoria@pdaa.edu.ua

Abstract. The article considers the concept of digital competence of future economists in aspect of their competitiveness. It is emphasized that the development of this competence is an indispensable characteristic of the modern specialist, in particular in the economic branch, which is confirmed in the foreign and national studies. The analysis of different approaches to the definition of the concept of competitiveness of the future economists is analyzed, common features in these approaches are singled out.

Two main directions are determined on which it is expedient to use information and communication technologies in future economists training: as a tools of supporting the educational process (at all its stages); as an object of study (within the informatics and profile disciplines). Different kinds of software application on general and professional purposes are investigated, generalization and grouping according to the possibility of their usage by future economists in professional activity and development of their necessary professional abilities.

The state and peculiarities of development of future economists' digital competence by the example of Poltava State Agrarian Academy (PSAA) are analyzed. The system of measures carried out in the PDAA is provided to insure an adequate level of informational and educational support of future economists' training, development of digital competence of the subjects of the educational process. Based on the analysis of the educational-professional program of the specialty 071 «Accounting and taxation" (the first (bachelor) level of higher education), the educational

disciplines, within which the digital competence of PSAA students is formed are defined, their volumes (in credits) are compared with the volumes defined in the other establishments of Ukraine, which carry out training in a similar specialty. The results of the pilot survey of students (31 persons) are presented, which are aimed at finding out the main problems, advantages and needs identified by them in the process of developing their digital competence. Due to the research carried out the organizational and pedagogical conditions of development of future economists' digital competence are determined, perspective directions of the following scientific investigations are outlined.

Keywords: future economists; competitiveness; digital competence; software application; Poltava State Agrarian Academy.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

[1] L. M. Ivashko, "The use of information and communication technologies for competencies assessing in economists training", *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, № 44 (1), p. 196-201, 2012 (in Ukrainian).

[2] H. O. Kovalchuk, *Activation of learning in economic education*. Kyiv, Ukraine: KNEU, 2003 (in Ukrainian).

[3] S. Viter, "Requirements for future specialists of the economic profile in the context of training for the agrarian sector", *Molod i rynok*, № 6, p. 140-145, 2012 (in Ukrainian).

[4] N. M. Boliubash, "Theoretical basis of forming future economists' professional competence", *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylianska akademiia"]. Ser. : Pedahohika*, vol. 112, № 99, p. 88-95, 2009 (in Ukrainian).

[5] A. O. Hura, "Contemporary trends in the development of economic education in Ukraine", in *Scientific and Methodologic. Workshop Модернізація структури та змісту економічної освіти на засадах компетентнісного підходу*, Kharkiv, 2016, p. 10-14 (in Ukrainian).

[6] A. Ferrari, *Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks*. Luxembourg: Publication office of the EU, 2012. [Online]. Available: http://jiscdesignstudio.pbworks.com/w/file/fetch/55823162/FinalCSReportPDFPARAWEB.pdf. Accessed on: Feb. 21, 2019 (in English).

[7] S. Carretero, R. Vuorikari, and Y. Punie, *DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. [Online]. Available: http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC106281/web-digcomp2.1pdf_(online).pdf. Accessed on: Feb. 21, 2019 (in English).

[8] L. H. Havrilova, and Ya. V. Topolnyk, "Digital culture, digital literacy, digital competence as modern educational phenomena", *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*, vol. 61, № 5, p. 1-14, 2017. [Online]. Available: https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1744/1243. Accessed on: Feb. 21, 2019 (in Ukrainian).

[9] M. O. Krymova, "Assessment of the competitiveness of young specialists with economic education in the labor market of Ukraine", *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, № 2, p. 53-64, 2015 (in Ukrainian).

[10] R. Kubanov, "Requirements for the professional training of specialists in economics and their implementation in the educational process of higher educational institutions", *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Ser.: Pedahohika*, № 2, p. 294-301, 2014 (in Ukrainian).

[11] O. M. Nauholnykova, "System of training future economists in the USA", *Pedahohika ta psykholohiia*, № 52, p. 291-301, 2016 (in Ukrainian).

[12] T. B. Poiasok, *The system of application of information technologies in future economists' training.* Kremenchug, Ukraine: P.P. Shcherbatykh O.V., 2009 (in Ukrainian).

[13] L. L. Filippova, and N. T. Tverezovska, "Requirements for a specialist in economics", *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Ser.: Pedahohika. Psykholohiia. Filosofiia*, № 155, part 1, p. 77-84, 2010 (in Ukrainian).

[14] T. Pryidak, and I. Kosovska, "Automation of accounts receivable, as a means of improving the financial condition of the enterprise", *Instytut bukhhalterskoho obliku, kontrol ta analiz v umovakh hlobalizatsii*, № 1, p. 166-168, 2013 (in Ukrainian).

[15] Yu. Tomchakovska, "Modern information and communication technologies in forming students-economists' foreign language competences", *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity*, № 2, p. 24-31, 2016 (in Ukrainian).

[16] O. M. Khomik, "Use of electronic social networks to form a managerial culture of future economists", *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*, vol. 51, № 1, p. 95-102, 2016. [Online]. Available: https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1309/1011. Accessed on: Feb. 21, 2019 (in Ukrainian).

[17] J. M. Batalla, E. Rimbau, and E. Serradell, "E-learning in Economics and Business", *RUSC. Universities and Knowledge Society Journal*, vol. 2, № 11, p. 3-11, 2014. [Online]. Available: https://www.raco.cat/index.php/RUSC/article/viewFile/285048/373053. Accessed on: Feb. 21, 2019 (in English).

[18] K. Ala-Mutka, Y. Punie, and Ch. Redecker, *Digital Competence for Lifelong Learning. Policy Brief*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. [Online]. Available: https://www.researchgate.net/publication/256460657_Digital_Competence_for_Lifelong_Learning_Policy_Brief. Accessed on: Feb. 21, 2019 (in English).

[19] Recommendation of the European Parliament and the Council of 18 December 2006 on key competences. [Online]. Available: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32006H0962. Accessed on: Feb. 21, 2019 (in English).

[20] A. I. Drahan, *Managing the Competitiveness of Enterprises: Theoretical Aspects*. Moscow, Russia: HARKiI, 2006 (in Russian).

[21] S. I. Puchkova, and P. P. Serhieiev, "Approaches to Defining Competitiveness as an Economic Category", *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, № 3 (54), p. 143-149, 2014 (in Ukrainian).

[22] D. V. Chernilevskyi, O. M. Dzhedzhula, and N. A. Hunko, *Pedagogical technology of training technical disciplines*. Vinnitsa, Ukraine: AMSKP, 2014 (in Ukrainian).

[23] Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy (2018, Nov. 13). Order № 1244, On Approval of the Standard of Higher Education by the Specialty 051 "Economics" for the first (bachelor) level of higher education. [Online]. Available: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/051-ekonomika-bakalavr.pdf (in Ukrainian).

[24] K. Yu. Akulenko, "Future economists' training for using information technologies", *Kompiuterno intehrovani tekhnolohii: osvita, nauka, vyrobnytstvo*, № 3, p. 4-10, 2011 (in Ukrainian).

[25] S. V. Ivakhnenkov, *Information technology in the organization of accounting and auditing*. Kyiv, Ukraine: Znannia, 2008 (in Ukrainian).

[26] Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy (2018, Nov. 19). Order № 1260, On Approval of the Standard of Higher Education by the Specialty 071 "Accounting and taxation" for the first (bachelor) level of higher education. [Online]. Available: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/071-oblik-i-opodatkuvannya-bakalavr.pdf (in Ukrainian).

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.